

TÖRÖK IMRE GYÖRGY

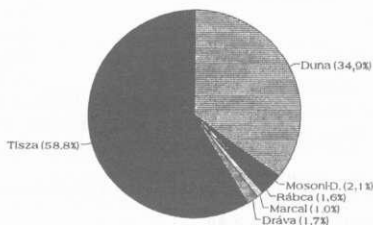
A hullámtéri erdőgazdálkodás és a természetvédelem kapcsolata vízgazdálkodási nézőpontból

II. rész

A magyarországi folyók hullámtereinek jellemzői

A hazai hullámterek területei adatait művelési áganként táblázatos formában dolgoztam fel. Jól látható, hogy a Tisza-völgy folyóinak hullámtere a Duna völgyének kétszerese. A Tisza-völgy hullámtereinek erdőültetési aránya lényegesen alacsonyabb, de az erdők, főleg a gazdasági erdők, folyamatosan hódítanak tért, elsősorban a szántóterületek rovására.

Nyári gátak összesített adatai folyónkénti hossz (km)

Az értékesebb magasabb fekvésű, főleg mezőgazdasági művelésű területek egy részét nyári gátak védik, melyek összes hosszának és a védett területek arányának adatait folyónként diagramon szemléltetem.

Főleg a Tisza menti nyári gátak fenntartása egyre nehezebb, ezek által korlátozottan védett területek művelési módját érdemes lenne a tulajdonosoknak újragondolni.

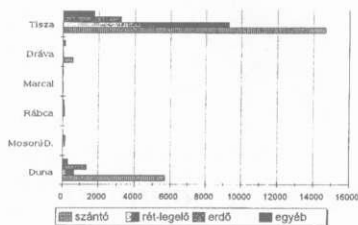
Hullámterek területe és művelési ága folyónként (ha)
DUNA

Folyó	Szántó	Rét-legelő	Erdő	Nádas	Szőlő, kert	Kivett	Halastó	Összesen	Össz. %
Duna	5 551	3 582	23 023	157	83	4 856	–	37 252	72,3
Mosoni-Duna	201	295	656	13	1	165	–	1331	2,6
Rába	458	902	1 852	11	51	70	–	3344	6,5
Rábca árapasztó	–	7	65	–	–	–	–	72	0,1
Marcal	1	83	29	–	–	2	–	115	0,2
Ipoly	–	230	–	–	–	–	–	230	0,4
Szentendrei Duna	622	192	172	–	–	185	–	1 1171	2,3
Sió-Nádor	–	38	316	–	–	–	–	354	0,7
Dráva	2 199	776	2341	104	1	346	78	5 845	11,3
Mura	357	361	274	–	–	227	–	1 219	2,4
Zala	–	–	–	–	–	100	–	100	0,2
Duna-völgy	9 400	6659	28 927	294	137	6 058	78	51 553	100
%	18,2	12,9	56,1	0,6	0,3	11,8	0,2	100,0	

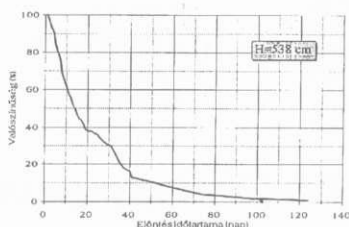
TISZA

Folyó	Szántó	Rét-legelő	Erdő	Nádas	Szőlő, kert	Kivett	Halastó	Összesen	Össz.%
Tisza	21 427	11 349	19 316	95	1 725	22 366	–	76 278	76,1
Szamos	1 070	283	505	–	320	107	–	2 285	2,3
Kraszna	186	81	6	–	–	9	–	282	0,3
Túr	3	76	–	–	3	–	–	82	0,1
Bodrog	302	292	545	–	3	163	–	1 305	1,3
Sajó	308	365	2	–	22	–	–	697	0,7
Hemád	271	694	358	–	6	92	–	1 421	1,4
Zagyva	254	843	222	–	–	206	–	1 525	1,5
Berettyó	103	2 421	247	42	41	151	–	3 005	3,0
Sebes-Kőrös	112	512	139	1	–	45	–	809	0,8
Fekete-Kőrös	2	122	21	–	–	1	–	146	0,1
Fehér-Kőrös	–	22	1	–	–	33	–	56	0,1
Kettős-Kőrös	121	300	452	–	–	5	–	878	0,9
Hármas-Kőrös	1 895	2 765	1 374	16	10	580	–	6 640	6,6
Maros	1 862	533	1 690	2	481	312	–	4 880	4,9
Tisza-völgy	27 916	20 658	24 878	156	2 611	24 070	0	100 289	100,0
%	27,8	20,6	24,8	0,2	2,6	24,0	0,0	100,0	

Nyári gátak összesített adatai
Védett területek (ha)

Hullámtér előntése (Tisza, Mindszent)
50 cm-es előntés tartama

természetvédelmi szempontból való szabályozásával, korlátozásával érhető el.

A hullámterek használhatóságát leginkább a folyók vízjárása és a hullámterei terepadottságok, a talajviszonyok befolyásolják. Példaként bemutatom a Tisza szegedi vízjárásának sokéves adatsorát.

A legkisebb, legnagyobb és átlagértékek mellett berajzolt +630 cm-es vízállás vonala a hullámterek teljes vízborításának szintjét jelzi az Alsó-Tisza vidéken. A hullámterei terepviszonyokat egy magasabb fekvésű és egy mélyebb fekvésű tiszai szelvényen mutatom be.

A Tiszán és mellékfolyóinak alföldi szakaszain gyakori a széles hullámtér, és jellemző az erőteljesen beágyazódott fűmeder, melynek partjai általában magasabbak, mint a hullámtér védőtöltés melletti sávja.

A hullámtér-elöntés valószínűségi és tartóssági ábráját a Tisza mindszenti szelvényében mutatom be.

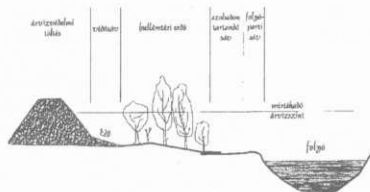
A hullámtérrendezés kizárólag vízügyi szempontból optimális módjának alapelveit egy keskeny és egy széles hullámtéri szelvényen szemléltetem. Ezen típusok általános alkalmazásához a vízügy ma már nem ragaszkodik mereven. Attól való eltérés szelvényről szelvényre terepi egyeztetéskor dönthető el. Általános elv és gyakorlat is, hogy a keskeny hullámtereken a vízügyi előírásokhoz való igazodást sokkal szigorúbban kell venni.

A hullámtereken dinamikusan növekedik az üdülőterületek és a folyóparti strandok látogatottsága.

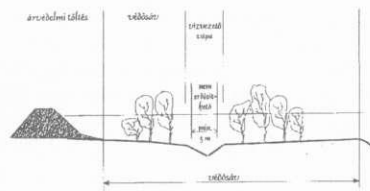
A Csongrád megyei Tisza-szakaszról bemutatott ábrából jól leolvasható az árvizes évek idején megcsappanó látogatottság és az utóbbi száraz évek látogatottságának növekedése.

Az épületek és a látogatottság növekvő trendje egyértelműen jelzi a városi lakosság természetbe kíváncsiságát.

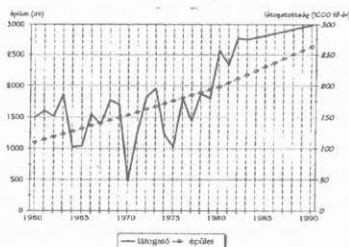
Keskeny hullámtér rendezése

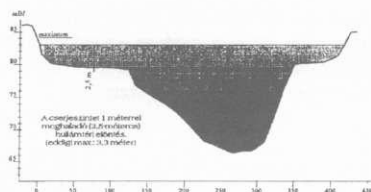
Széles hullámtér rendezése

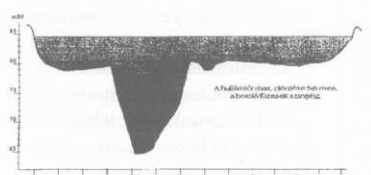
Hullámtéri üdülőépületek száma és a vízparti strandok látogatottsága
Tisza, Csongrád megyei szakasz

Magas ártéri szelvény
Tisza, Szeged
174 fkm

Mély ártéri szelvény
Tisza, Mindszent
218 fkm

A természetvédelmi területek közül a hullámtérben legjelentősebbek a gemenci, a közép-tiszai, a mártélyi, a pusztaszeri, a szatmárhegyi tájvédelmi körzetek. Mellettek kisebb-nagyobb védett területek, madárrezervátumok is vannak, közöttük több a *Raman*-egyezmény jegyzékébe sorolva. A védett területek aránya folyamatosan nő, de igazi eredmény nem annyira a szigorú védelemmel bevezetésével és nemzeti-parki kezeléssel, hanem az erdőművelés, mezőgazdálkodás

„Erdőgazdálkodás és természetvédelem a Somogyi Erdészeti és Faipari Rt. területén” c. konferencia

Az elmúlt év közgyűlésének színhelyén jóval több mint száz erdész, természetvédő, erdész-természetvédő hallgatta dr. Lehmann Antal megnyitó szavait.

Dr. Kevei Balázs adjunktus még fotós szakember számára is csodálnivaló diavetítéssel tartotta előadását a zselici erdők helyzetéről és szerepéről a hazai erdők rendszerében. (Elgondolkodtató volt meggyőző ismerete a növények birodalmában. Lám-lám, van az erdészeken kívül is szakember, aki alaposan ismeri az erdőt, annak egy részét.)

Pintér Ottó az erdészet és a természetvédelem somogyi kapcsolatának múltjáról és jelenéről szóló előadásában kifejtette, hogy kiszorultak az erdészek a természetvédelem területéről. A kialakuló 3–5 ha-os véghasználatok nehezen jelenthetők az üzemtervekben. Kellő ideje, hogy szakmai féltékenységünket levetkőzzük. Több éves gyakorlattal rendelkező erdészeket lenne jó látni minél többet a természetvédelem területén. S jó lenne az is, ha több toleranciát mutatna a természetvédelem szakmánk iránt.

Dr. Papp Tivadar lendületes, vetített diákkal, táblázatokkal meggyőző ismertetést adott a bükk természetes felújításiáról a mecseki és a zselici erdők térségében.

A vad-kérdés – véleménye szerint – koncepció és gyever kérdése. Francia felismerésre hivatkozva úgy foglalt állást, hogy a természetes felújítások alkalmazásához az erdészek szakismerete kívánivalót hagy maga után.

Dr. Spingár Ferenc előadásában minden részletre kiterjedő alaposítással elemezte a SEFAG Rt. vadászati, vadgazdálkodási lehetőségeit, figyelembe véve az erdőgazdálkodás és a természetvédelem elsődlegességét. Elmondta, hogy nekik nem vált be az erdész-vadász területgazda összevonásra tett kísérletük. Még a bigott vadászok is megértették, hogy csak ott lehet vadászni, ahol van miből éljen a vad. A megszerzés elkerülhetetlen, de nem módszer az erdőnevelés-kor. Mindezeket figyelembe véve a SEFAG Rt. nyugodtan néz a természetvédelem szakembereinek szemébe.

Pápai Gábor

Az erdővagyon értékéről

olvashattunk a lap áprilisi számában Óvári Ilona tollából. Üdvözlendő ennek napirendre tűzése és a szerző javaslata annak módszerére. Szabadjon ehhez hozzájárulnom a következőkkel:

A szerző a faanyag minőségét a fatermési osztály szerint javasolja figyelembe venni. Ám a minőségről van ennél konkrétabb felmérésünk is, nevezetesen: üzemtervezéskor egytől kilencig terjedő mérőszámmal jelezzük a faanyag minőségét, felhasználhatóságát. Nagy hibája viszont tervezésünknek, hogy e minőséget jelző adatot nem jelenítjük meg az üzemtervben. Pedig semmi nem indokolja, hogy ezt „eltitkoljuk” a terv használói elől.

Azért tartom hasznosnak ennek az adatnak a felhasználását, mert a termőhelyi osztály gyakran nem „egyenesen arányos” a faanyag minőségével, értékével, lásd a jó termőhelyen álló, de fagyléces cseresek, a kéreghántott lucfenyvesek stb.

Ezzel tehát pontosabbá tehetjük régóta várt értékelésünket.

Reményfy László

Erdőgazdasági rendezésben

a német Rajna-Pfalz tartományban tartották első ízben a rohamosan terjedő mountainbike versenyt. Megrendezését az a felismerés indokolta, hogy az erdészeti szempontból annyira ellenszenves sportág elől elzárkózunk nem lehet, és elviselhető keretek közé szorítása csak ezen az úton lehetséges. Az erdészet üzemi sportegyesülete kapcsolatba lépett a kaiserslauteni kerékpáros sportkörrel és együttesen keresik az e téren jelentkező igények elviselhető kielégítésének módszerét.

(AFZ 1994. 7. Ref.: Jérôme R.)

Alig ismert fafajaink V.

Magyar kőris

(*Fraxinus angustifolia* ssp. *pannonica*)

Erdész elődeink már századunk elején „éreztek” különbséget a magas és magyar kőris között, úgy mint hegyvidéki és lapályi, illetve fekete rügű és barna rügű kőris között, azonban a gyakorlatban való megkülönböztetésük mind a mai napig nem történt meg. A botanikusok a magyar kőris botanikai leírását és besorolását csak az ötvenes évek végén adták meg (Soó Rezső és Simon Tibor), s ekkor készültek a növénytársulástani indíttatású termőhelyi elemzések is (Kárpáti István). A későbbiekben – az erdészek körében – Haracsi Lajos szlavón kőrisként próbálta megismertetni és népszerűsíteni ezt a fajt, sajnos kevés eredménnyel. Az erdőtervekben leginkább magas kőrisként szerepeltetik, s az ellenőrizhetetlen csemetekereskedelmünkben se nagyon találunk megnevezve magyar kőris tételt. Pedig a két faj fölcserélése a gazdálkodásra kiható súlyos következményekkel jár.

A két kőris habitusa, termete hasonló, messziről nehéz őket elkülöníteni. A magyar kőris kérge hamarabb parasodik, s nemcsak hosszanti, hanem kereszt irányú repedései is vannak. A magas kőris hajtása zöldesszürke és fénytelen, míg a magyar kőrisé sötétzöld és fénylő. A korábban elkülönítésre használt rügyszín fontos, de nem elegendő bélyeg! A magas kőris rügye nagyobb, fekete, a magyar kőrisé kisebb, sötétbarna. A magyar kőrisnél gyakorta fordul elő a hármas örvös rügűállás is. Lényeges eltérés van a leveleknél is, az előbbi fajnál 9–13, rendszerint 11 levélkét találunk, melyek lekerekített vállúak, sűrűn fűr-

szel szélűek, az utóbbi fajnál viszont a levélkék száma 7–9, melyek ék vállúak, keskenyek, ritkán fűrészelt szélűek, s fogaik elállóak, szálas csúcsúak. Különbség van a két faj vegetációs ritmusában is, a magyar kőris korábban fakad, és később, rendszerint zölden hullatja le lombját. A magyar kőris őszi lombszíneződése sárga vagy ibolyás-vörös. A nehezebben megfigyelhető virágzatoknál is egzakt különbségek adódnak, a magas kőris virágai bugában, a magyar kőrisé fürtben nyílnak. A termésbeli különbségek nehezebben felismerhetők, a magyar kőris termései valamivel nagyobbak, ék vállúak, rendszerint felső harmadban a legszeleesebbek.

Alapvető eltérések mutatkoznak a fajok ökológiai viselkedésében és ezzel erdőművelési sajátosságaiában. A magyar kőris elsősorban sík vidéki faj, jól tűri az elárasztást és a magasabb talajvizet. A kötöttebb talajokon érzi jól

magát, de tőzeges talajokon is megtaláljuk. A talaj kötöttségével járó levegőtleneséget és annak időszakos kiszáradását is jól elviseli.

Kimondottan fényigényes faj, ebben megegyezik a magas kőrissel.

A magyar kőris nálunk az ártéri tölgy – kőris – szil ligeterdők jellemző faja, ebben a társulásban a magas kőris csak a Duna felső folyásánál él. A Tisza és mellékfolyói, a Duna középső és alsó szakasza, valamint itteni mellékfolyói mentén csak magyar kőrist találunk! Másik fontos erdőtársulása azok az égeres láperdők a Duna-Tisza közén és Belső-Somogyban, ahol jelenléte a láperdők szukcessziójában szárazodó stádiumot jelöl. A Dráva-síkon gyertyános-kocsányos tölgyesben is gyakori. Bizonytalan információink vannak a dél-dunántúli dombvidéki előfordulásairól. Itt főként üdőbb lomberdőkben (bükkösök, gyertyános-tölgyesek) bukkanhat fel, de valószínűsíthetően a magas kőrissel hibrid alakokat képez. A hibridizációra gyakorlatilag példát a Szigetközben is. Ezen alakok tanulmányozása a jövő feladata.

A két kőris faanyagának minőségéről is megoszlanak a gyakorlati vélemények, ennek tisztázása szintén sürgető. A legfontosabb viszont az lenne, hogy az erdőtervezések folyamán a valós fafaj kerüljön a leírólapra, s csemetetermesztőink figyeljenek arra, hogy honnan származik a mag, a csemetét hol akarják elültetni. A mostanság előtérbe kerülő felületesség, elnagyolás kárát a jövő nemzedékei fogják érezni!

Dr. Bartha Dénes